

Замула І. В.

доктор економічних наук, професор
Житомирський державний технологічний університет
м. Житомир, Україна;

Осадча Т. С.

доктор економічних наук, доцент
Херсонський економічно-правовий інститут
м. Херсон, Україна

АНАЛІЗ РЕНТИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ: ПРОЦЕДУРНІ АСПЕКТИ

Розвиток інформаційного суспільства вимагає оновлення та удосконалення методів управління суб'єктів господарювання, які мають відповідати новим вимогам економічного й соціального життя. Це зумовлює необхідність розвитку методик економічного аналізу діяльності підприємства, як основного інформаційного джерела для управління всіма процесами, що відбуваються на підприємстві. Особлива увага має бути приділена методиці економічного аналізу доходів, витрат і фінансових результатів, що дозволяє оцінити ефективність і конкурентоспроможність підприємства.

У сучасних умовах розвитку економіки рента як один із видів доходу, є джерелом зростання ринкової вартості підприємства, задоволення соціальних потреб суспільства, а також механізмом, що захищає підприємство від загрози банкрутства. Для управління величиною формування, розподілу та використання ренти необхідний глибокий і всебічний її аналіз.

На етапі організації аналізу ренти встановлено ряд етапів, які дозволяють сформувати проекти управлінських рішень на запити заінтересованих осіб зі складу управлінського персоналу підприємства: 1. Аналіз наявності, структури та зміни ренти в часі. 2. Факторний аналіз рентабельності та ефективності ренти. 3. Прогнозування рентабельності та ефективності ренти. Кожен із запропонованих етапів передбачає застосування певних методичних прийомів аналізу та послідовності дій аналітика.

Під час реалізації першого етапу визначається розмір ренти за її видами, частка кожного виду ренти в загальній сумі ренти та її зміну за аналізований період, зміна суми ренти в часі в абсолютному та відносному вираженні. Загальна сума ренти підприємства (РД) формується з сукупності рентних доходів від всіх ресурсів, які здатні її формувати:

$$РД = РДз + РДв + РДг + РДл + РДі + РДф, \quad (1)$$

де РДз – земельна рента, грн.; РДв – водна рента, грн.; РДг – гірнична рента, грн.; РДл – лісова рента, грн.; РДі – інтелектуальна рента, грн.; РДф – фінансова рента, грн.

Горизонтальний і вертикальний аналіз проводиться з урахуванням наведених формул, які характеризують математичну сутність ренти підприємства.

Управління доходами, зокрема рентою, – важлива складова управління ефективністю діяльності суб'єкта господарювання та його стратегічним розвитком. Розмір і структура доходів обумовлюють загальні показники ефективності та результативності діяльності підприємства поточні та перспективні, тому перед управлінським персоналом постає питання необхідності виявлення та управління факторами, які зумовлюють величину отриманих доходів (показник величини отриманої ренти – РД) та їх окупність (рентабельність ренти – Р_{рД}). Крім того, про ефективність отриманих доходів необхідно говорити лише після порівняння отриманих доходів з сумами понесених для їх отримання витрат (коефіцієнт ефективності ренти – К_{ерД}).

Рентабельність ренти (Р_{рД}) запропоновано визначати за такою формулою:

$$P_{РД} = \frac{ЧП}{РД}, \quad (2)$$

де ЧП – чистий прибуток, грн.

Коефіцієнт рентабельності ренти показує, на скільки зміниться чистий прибуток підприємства при зміні його рентного доходу на одиницю. Застосування зазначеного показника при внутрішньому (управлінському) аналізі дозволить управлінському персоналу володіти інформацією щодо впливу ренти (загальної по підприємству або за кожним з рентоутворюючих факторів при застосуванні факторного аналізу) на чистий прибуток підприємства з метою управлінні результативністю його діяльності.

Рента від певного ресурсу або групи ресурсів за результатами управлінського аналізу може виявитися фактором, який формує найбільшу частку чистого прибутку підприємства, що спричинить необхідність у детальному дослідженні розмірів, структури ренти та джерел її формування для окреслення шляхів оптимізації фінансових результатів діяльності підприємства.

На другому етапі аналізу, досліджуючи причинно-наслідкові зв'язки в економіці, коли результативна ознака визначається співвідношенням декількох факторних ознак, доцільним є застосування індексного аналізу, що базується на детермінованих мультиплікативних моделях [1, 2].

Із застосуванням прийому розширення факторних систем до показника рентабельність ренти (формула 2) отримано таку факторну модель:

$$P_{РД} = \frac{ЧП}{РД} \times \frac{ЧД}{ЧД} \times \frac{А}{А}, \quad (3)$$

де ЧД – чистий дохід, грн.; А – вартість активів підприємства, грн.

Перетворивши формулу 3, отримаємо такий її вигляд:

$$P_{РД} = \frac{ЧП}{ЧД} \times \frac{А}{РД} \times \frac{ЧД}{А}, \quad (4)$$

де $\frac{ЧП}{ЧД}$ – рентабельність продажів; $\frac{А}{РД}$ – ресурсомісткість ренти; $\frac{ЧД}{А}$ – ефективність використання активів.

Математичне перетворення формули показника рентабельності ренти дозволило розрахувати вплив на нього рентабельності продажів, ресурсомісткості ренти та ефективності використання активів, від яких він прямо залежить.

Для оцінки ефективності отриманих доходів запропоновано розраховувати коефіцієнт ефективності ренти ($Ke_{РД}$) за такою формулою:

$$Ke_{РД} = \frac{РД}{В}, \quad (5)$$

де В – витрати, необхідні для отримання ренти, грн.

Запропонований показник характеризує ефективність (віддачу) витрат, здійснених для отримання ренти; або яка сума ренти припадає на одну гривню витрат, необхідних для отримання ренти. Застосування зазначеного показника в управлінському аналізі дозволяє оцінити доцільність залучення в діяльність підприємства певних рентоутворюючих ресурсів з огляду на окупність понесених при цьому витрат.

Із застосуванням прийому розширення факторних систем до коефіцієнта ефективності ренти (формула 5) отримано таку факторну модель:

$$Ke_{PD} = \frac{PD}{B} \times \frac{ЧД}{ЧД} \times \frac{A}{A}, \quad (6)$$

де ЧД – чистий дохід, грн.; А – вартість активів підприємства, грн.
Перетворивши формулу 6 отримаємо наступний її вигляд:

$$Ke_{PD} = \frac{ЧД}{B} \times \frac{A}{ЧД} \times \frac{PD}{A}, \quad (7)$$

де $\frac{ЧД}{B}$ – коефіцієнт окупності витрат; $\frac{A}{ЧД}$ – ресурсомісткість чистого доходу; $\frac{PD}{A}$ –

рентовіддача активів.

Математичне перетворення формули коефіцієнта ефективності ренти дозволило розрахувати вплив на нього коефіцієнта окупності витрат, ресурсомісткості чистого доходу та рентовіддачі активів, від яких він прямо залежить.

Ступінь впливу виділених факторів на результативний показник може бути розрахований методом виявлення ізольованого впливу факторів або методом виявлення взаємопов'язаного впливу факторів.

Метод виявлення ізольованого впливу факторів передбачає визначення впливу кожного з факторів, значення яких фіксується за принципом Ласпейреса на базисному рівні, на результативний показник. Зазначений метод дозволяє виявити синергетичний ефект від взаємодії факторів, управління яким дозволить отримати бажаний рівень результативного показника.

Застосування методу виявлення взаємопов'язаного впливу факторів передбачає проведення розрахунків способом ланцюгових підстановок. Встановлено таку черговість зміни факторів:

1. Рентабельність продажів.
2. Ресурсомісткість ренти.
3. Ефективність використання активів.

У процесі апробації наведених методик встановлено, що результати використання ізольованого впливу факторів і взаємопов'язаного впливу факторів на коефіцієнт ефективності ренти та рентабельність ренти не відрізняються. Перевагою застосування методу ізольованого впливу факторів є можливість визначення синергетичного ефекту від взаємодії факторів.

Пропозиції спрямовані на формування можливості управляти синергетичним ефектом від взаємодії факторів з метою отримання бажаного рівня ренти при оперативному та стратегічному управлінні підприємством.

Список використаних джерел

1. Янковий О.Г. Детерміновані моделі факторного економічного аналізу. Методологія статистичного забезпечення розвитку регіону : моногр. / за заг. ред. А.З. Підгорного. О.: Атлант, 2012. С. 125-143.
2. Янковой А.Г. Методы усложнения факторной детерминированной модели результативного экономического показателя // Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: матеріали 2-ої міжнар. наук.-практ. конф. (26-27 вересня 2013 р., м. Одеса). О.: ОНЕУ, 2013. С. 253-255.